

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 708

מסכת שבת ע"ד - פ' דמאי ז', ח' - כלאים א', ו'

בס"ד, ג' טבת תשע"ג

השבוע בגליון

- ◆ הצמר המחובר אינו מקבל טומאה
- ◆ חכמת התקופות והמזלות
- ◆ עציץ שאינו נקוב באיסור הרכבה

- ◆ שימוש בחיתולים חד פעמיים בשבת
- ◆ "תופר" מה הוא?
- ◆ מדוע יריעות העיזים נטוּו על גבי הבהמה

דבר העורך

שטרות מגוהצים

שמועה מרתקת אשר חלפה בין הרבנים מגידי השיעור של מאורות הדף היומי תמלא השבוע טור זה. **כאשר** ניסיתי לברר מי הראשון, מי היה הרב מגיד השיעור הראשון שרקם את התשובה היפה כל כך, לא הצלחתי להגיע אל השורש, ולפיכך לא נוכל להעניק ליוצרה את הקרדיט. כך או כך, הסכיתו נא שאלה נוקבת שהועלתה במסגרת שיעורי מאורות הדף היומי, ואת התשובה המאלפת של מגיד השיעור, אשר עשתה לה כנפיים ואזניים בשיעורים נוספים.

באחד השיעורים נלמדו הסוגיות העוסקות באדם שעבר עבירה בשוגג והתחייב קרבן חטאת. **"אינני** מבין", תמה אחד הלומדים. "יושב יהודי בקצה העולם, אינו יודע מי הוא ריבונו של עולם, אינו יודע שהוא יהודי, לא שמע על שבת, על איסורים, על מלאכות, על תורת ישראל. כלום הוא צריך להביא קרבן חטאת?! הוא באמת לא יודע?!"

סביר להניח כי השאלה הועלתה במסגרת אחד השיעורים הנערכים לחוגים רחבים, הניצבים לא אחת נבוכים מול העולם החדש הנחשף בפניהם.

הרב מגיד השיעור השיב נפלאות: **ראה** ידידי, אספר לך סיפור.

חבר היה לי, בחור טוב, סר מרע וישר דרך. ביום בהיר הוא פוטר מעבודתו המסודרת. מעיו חמרמרו. פרנסתו היצקה ביסודות איתנים התנדפה לה ברוח, מעמדו התערער באחת, רוחו סערה וגעשה.

כל הלילה לא ישן. עם בוקר יצא סתור-שיער אל מפתן ביתו, כדי ליטול את העיתון שנחבט זה עתה על דלתו בידי מחלק העיתונים. הוא הרימו בשקיקה, אולי צרות חדשות ישכיחו את הראשונות. פתח מידענו את העיתון, והנה, שני שטרות חלקים ומגוהצים של מאתיים שקלים נשרו באיטיות בין

◀

דף ע"ב/ב מאן דעבד חלתא

שימוש בחיתולים חד פעמיים בשבת

סוגיית השימוש בטיטולים בשבת נידונה בספרי חכמי זמנינו, כאשר הדיון מתמקד בשאלה האם הצמדת הטיטול כרוכה באיסור "תופר". מי מבין הקוראים שלא שמע על כך, או מי ששמע על כך ואינו יודע מדוע, מוזמן לקרוא את המאמר הבא.

מלאכת "תופר" היא אחת מל"ט מלאכות שאסור לעשותן בשבת.

"תופר" מה הוא? כאשר נתבקש להגדיר "תופר" מה הוא, נען ונאמר, כי איחוד שני בדים באמצעות תפירה, הוא "תופר". אמרנו 'איחוד שני בדים באמצעות תפירה', ומה בדבר איחוד שני בדים שלא באמצעות תפירה, נניח, דבק; ומה בדבר איחוד שני עצמים שאינם בדים, למשל, הדבקת שני עצים? ובכן, הרמב"ם (הל' שבת פ"י הל' י"א) והשולחן ערוך (או"ח סי' ש"מ סעי' י"ד) כותבים: "המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו הרי זה תולדת תופר וחייב". מפרשים רבים טרחו לאתר את מקורו של הרמב"ם לחידוש זה, והביאור הלכה (שם, ד"ה "הרי זה") כותב בשורה קטנה, כי מקור פסקו של הרמב"ם בגמרתנו.

בגמרתנו מבואר כי הנוטל כוורת עשויה מקנים הארוגים יחד, ומכופף את ראשי הקנים ומחברם זה לזה כדי ליצור שפה סביב הכוורת, עובר על איסור "תופר". הרי לנו, כי גם בעצמים שאינם בד, שייך איסור תופר. עם זאת, שנים רבות לפני כן הגדיר בעל גינת ורדים (שו"ת או"ח כלל ג' סי' י"ח - י"ט) והדגיש, כי לא כל הדבקה ולא כל איחוד שני עצמים נחשב "תופר". אך ורק איחוד עצמים כדרך בני אדם, שכן נוהגים לעשות, נחשב "תופר".

לאחר שרכשנו הבנה בסיסית בהגדרת מלאכת "תופר", הבה נתמקד בדיוננו, שימוש בטיטולים בשבת קודש, מן ההיבט התפירתי, לאמר, האם הדבקת לשונית הטיטול כדי לאחד בין שני חלקי הטיטול, אינה "תופר".

תחילה יש להבהיר כי איננו דנים כי אם בטיטולים שהלשונית המוצמדת לטיטול היא מדבקה הנדבקת אל הטיטול ומתאחדת איתו, או אז עלינו לדון, אם אין בכך משום תופר. ברם, בטיטולים עם "סקוטש", בהם אין לשונית הדבקה, אלא לשונית ניילון, ממנה בולטים נקודות פלסטיק זעירות הנאחזות ברצועת סיבים שעל הטיטול, אין כל חשש ואיסור, שהרי הלשונית אינה נדבקת ואינה מתאחדת עם הטיטול, אלא נתפסת בו.

צעילוי נשמת

מרת **גבריאאל סמוטני** זצ"ל
ב"ר חיים יצחק ז"ל
נלב"ע ה' בטבת תשמ"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **יוכבד פינקלשטיין** ע"ה
ב"ר ישראל משה ז"ל
נלב"ע ד' בטבת תשמ"ב
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו
הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

מרת **מרים ברכה רוזנצוויג** ע"ה
ב"ר מאיר יהושע ז"ל
נלב"ע כ"ט בכסלו תשע"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה הלוי יעקבסון** ז"ל
ב"ר משה יהודה ז"ל נלב"ע א' בטבת **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

הטיטולים בעלי לשונות ההדבקה, נחלקים גם הם לשני סוגים. בעבר, ברוב סוגי הטיטולים לשונות ההדבקה יועדה להדבקה על גוף הטיטול, ולאחר שהיא הדבקה, כמעט בלתי אפשרי להסירה מבלי לקרוע את הטיטול, הרי אומר, לפנינו הדבקה קבועה שאינה ניתנת לשינוי. כיום, רוב סוגי הטיטולים מצויידיים ברצועת ניילון, עליה מדביקים את לשונות ההדבקה, ואפשר לפתוח ולסגור את הטיטול מספר פעמים.

לגבי סוג הטיטולים הראשון, בו ההדבקה קבועה ואינה ניתנת לשינוי, לכאורה, הרי זו תפירה גמורה. ברם, הדבר תלוי במחלוקת ראשונים (ראה בהרחבה בספר "אורחות שבת" פרק י"א סעי' ל"ג בהערה), אם התופר תפירה המיועדת אם לזמן קצר בלבד, חייב, ובנידון דין, הטיטול הרי מיועד להסרה. השולחן ערוך (או"ח סי' ש"מ סעי' ז') פסק כדעה המחמירה, ואילו בדעת הרמ"א דנו הפוסקים כיצד הכריע במחלוקת זו (ראה "אורחות שבת" שם).

לגבי הסוג השני, טיטולים בעלי לשונות הנדבקות על רצועת ניילון, לדעת רוב הפוסקים אין כל מניעה להשתמש בהם, שהרי הם ככפתור, גם הכפתור מאחד בין שני חלקים של בגד, אך הואיל והוא מיועד לפתיחה ולסגירה, אין מתייחסים אל איחוד שני החלקים כאל תפירה. עם זאת, יש פוסקים המחמירים גם בסוג טיטולים אלו, מפני שצורת הדבקה הלשונית דומה לתפירה (שם, סעי' ל"ו).

דיון הלכתי מעשי נוסף קיים לגבי טיטולים, בטרם לבישתם.

כשם שיש מלאכת "תופר", כך יש מלאכת "קורע", שהיא היפוכה של מלאכת תופר - את מה שאסור לתפור, אסור לקרוע. משכך, לכאורה, כיצד מותר לפתוח את לשונות ההדבקה המודבקות אל מקומה? אכן, יש הנוהגים להסיר את המדבקה בערב שבת ממקומה ולהחזירה, וכך אין זה נחשב כהדבקה קבועה.

אולם, לדעת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל אין חשש איסור בדבר, שכן, לשונות ההדבקה אינה מודבקות במקומה מפני שכן היא צורתה וזה הוא ייעודה, כי אם כדי לשמור על הדבק המשוח עליה, ובנוסף לכך, הפרדתה נעשית בקלות, ואין להגדירה כ"מודבקות" כלל, אלא כ"מונחת".

[ראה ספר "אורחות שבת" שם סעי' ל"ה - ל"ו, ועיי"ש שבעת הסרתו מעל גבי התינוק יש להזהר שלא לקפלו ולהדביקו, מפני שהדבקה זו אינה מיועדת להסרה].

דף ע"ד/ב ואין דרך טווי בכך

מדוע יריעות העיזים נטו על גבי הבהמה

בגמרתנו אנו למדים כי טוויית היריעות שנעשו בצמר העיזים התבצעה באופן נדיר ומיוחד במינו, הנשים טוו את הצמר על גבי העיזים, בטרם נגזז מגופן.

מה היתה מטרת טוויית צמר העיזים על גבן דווקא?

צמר משובח: ספורנו (שמות לה/כז) כותב, כי הצמר מאבד מזהרו בעת גזיזתו. לפיכך, טווייה בעודו גמיש ורך, כך אפשר היה לטווייה בעדינות שאי אפשר להשיג לאחר גזיזתו.

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ("תפארת יהונתן" שם) כותב תירוץ מבריק.

הצמר המחובר אינו מקבל טומאה: כל הנשים התאוו להשתתף במלאכת המשכן. מאחר שמטבע העולם חלקן היו טמאות, אילו היה הצמר גזוז, היתה נמנעת מהן הזכות להשתתף במלאכת המשכן. לפיכך, טוו את הצמר בטרם גזיזתו, שהרי בעל חיים וכל המחובר אליו אינו מקבל טומאה [בעל "משך חכמה", שם, אף מדייק זאת מלשון הפסוק; בעוד בטוויית התכלת נאמר "וכל אשה... בידיה טוו", הרי שבטוויית העיזים נאמר "וכל הנשים", כולן טוו].

גמרתנו מביאה ידיעה זו, שהנשים טוו את צמר העיזים בטרם גזיזתו, כשאלה להלכה שנאמרה בהלכות שבת, שהטווה צמר בעודו על בעל החיים, אינו עובר על מלאכת "טווה", אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת, מפני שאין כן דרך הטווייה. לאחר שנוכחנו כי במשכן נהגו כן, שואלת הגמרא, הלמאי אדם זה אינו עובר על איסור, הרי המלאכות שנעשו בעת הקמת המשכן, הן הן המלאכות האסורות בעשייה בשבת.

הגמרא מתרצת "חכמה יתירה שאני". כלומר, חכמת הטווייה של הנשים הן היתה מופלגת ביותר, אך בן אנוש מן השורה, אינו טווה כן, ולפיכך, טווייה על גבי בעל חיים נחשבת טווייה שלא כדרך (ראה רש"י ד"ה "חכמה יתירה").

חכמה ותבונה בַּהֲמָה: בקובץ הפרדס (שנה י"ח חוברת י' סי' נ"ח) כותב הגאון ר' שמואל אהרן פרדס זצ"ל הסבר מחודש לגמרתנו, על פי דברי המדרש (שמות רבה פרק מ"ח ג) הדורש את הפסוק "חכמה ותבונה בַּהֲמָה - בַּהֲמָה כתיב, שניתנה חכמה באדם ובבהמה". כלומר, בדרך כלל, אין אפשרות לטוות על גבי בהמה, מפני שהיא מתנועעת, ומלאכת הטווייה העדינה, אינה סובלת נענועים אלו. ברם, בעת בניית המשכן, ניתנה חכמה מיוחדת ל...עיזים, אשר צייתו, לא נעו ולא זעו כדי לסייע במלאכת עשיית המשכן.

דפוי האפורים של העיתון, התנדנדו קמעא באוויר הבוקר וצנחו למרגלותיו.

הוא היה בטוח כי מדובר בתעלול פרסומי. אותו בוקר הוא הפך את העיתון על כל צדדיו, בדק את השטרות בזכוכית מגדלת, כמעט שחרך אותם מול השמש, עד שהגיע אל המסכנה הכמעט וודאית, כי אכן שטרות אמיתיים של מאתיים שקלים באמתחתו.

מנהל הבנק סיפק לו את האישור הסופי, כי הוא התעשר בארבע מאות שקלים, בלא נקיפת אצבע. **כעבור** חודשיים הוא חדל מחיפוש אחר עבודה. ארבע מאות שקלים היו מונחים בכל יום על מפתן דלתו, ספונים בתוך דפי העיתון.

עם קפה הבוקר היה מתיישב על ספסל בחצר ביתו, פותח את העיתון בניחותא, קורא את החדשות, ובקראו בעמוד 4 היה שולח את אצבעותיו דרך אגב לעמוד 6, שולף את השטרות הממתנים לו ולוגם מן הקפה.

בוקר אחד כמעט גרם לשכניו להאמין כי דעתו אינה כפי שהיתה. עיתונייהם הוחלפו. לא משנה איך. הוא עמד על דעתו כי הם יחזירו לו את העיתון שלו והוא יתן להם את שלו, אפילו שהם היו מנויים על אותו עיתון. הם לא הסכימו. לא נעים. בנם הקטון כבר טיפל בעיתון והפך אותו לעיסה, אבל הוא התעקש, התבצר בעמדתו, והסתלק מאושר עם הקרעים הרטובים שבידיו. מאוחר יותר שלף את שלו מעמוד 6.

חלפו עברו להם ארבע שנים. הילה של חשאיית-מה נרקמה סביבו אט אט, כאשר שכניו וידידיו הבחינו כי אינו עמל לפרנסתו, חייני נינוחים כמו חופשה ארוכה, ופרנסה לא חסר לו.

היה זה באמצע הקיץ. הוא התכופף אל העיתון להרימו מן השביל, כאשר הבחין בנעל מבריקה המונחת על העיתון ומונעת ממנו להרימו. בזעם כבוש הפנה את ראשו אל על וכמעט אמר את שהיה בדעתו לומר, אלמלא שמע את הזר לוחש: "מה עם תודה?".

סליחה?

תודה, תודה רבה, מדוע אינך אומר לי תודה רבה. במשך ארבע שנים אתה מקבל ממני בכל יום שטרות כסף מגוהצים בתוך העיתון, ואפילו לא מילה אחת של תודה שמעתי מפריך? זה אנושי? **תראה** אדוני, מעולם לא ראיתי אותך, לא שמעתי עליך, לא ידעתי עליך, לא סיפרו לי עליך, לא היה לי מושג שאתה קיים.

על זה בדיוק אני מדבר. ארבע שנים אתה אוכל את פיתי, שותה את מימי ולא היה לך מושג שאני קיים. אפילו פעם אחת לא הקדמת להשכים כדי לבדוק מי הוא זה המשחיל שטרות כסף לתוך עיתונך. לו היית עושה זאת, היית רואה אותי, שומע עלי, יודע עלי, היו מספרים לך עלי וייתת יודע שאני קיים! **אינו** באים בטענות לאיש, סיים מגיד השיעור, אבל אם אותו יהודי ישאל אותך למה הוא חייב קרבן שוגג, הרי הוא לא הכיר את בורא עולם, אתה רשאי לספר לו את הסיפור הזה...

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ע"ב/ה הדרן עלך כלל גדול

חשיבותו של לימוד ברבים

דבר מעניין יש בחידושי המהרש"א כאן: המהרש"א מתבצל שעל דף ע"ב לא כתב מחידושו "מפני שלא למדתי אז בישיבה בהיותי ביריד לובלין". כידוע גדולי הדורות חבוי ועד ארבע ארצות היו נוסעים ליריד, מתכנסים שם ומתקנים תקנות לטובת הכלל. **מחר** שלימוד דף זה לא היה ברבים, לא ההין המהרש"א להעלות את חידושו עליו על גבי הכתב...

דף ע"ז/א,ב.

א' או ע'

"חלב כדי גמיעה, איבעיא להו כדי גמיעה או כדי גמיעה? א"ר נחמן בר יצחק הגמאיני נא מעט מים מכרך.

דף עה/א כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב

חכמת התקופות והמזלות

המתעניינים בחכמת האסטרונומיה, רוים נחת בעת שהם לומדים את הנאמר בגמרא: "כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב - עליו הכתוב אומר: 'ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו'". אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן: מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות? שנאמר "ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות."

מתוך עיון בספרי המפרשים עולה, כי חכמת התקופות והמזלות נחלקת לשלשה: אסטרונומיה כללית; אסטרונומיה; הלכות קידוש החודש.

פרשנים רבים מסכימים, כי כוונת גמרתנו לעיסוק בבירור טבע הילוכם של גרמי השמים, אסטרונומיה. רד"ק (ישעיהו מ/כ) מפרש את הנחיצות לעיסוק בחכמה זו, מפאת האפשרות להגיע באמצעותה לידיעת ה' על ידי התבוננות בגרמי השמים. כך גם כותבים רבינו בחיי ב"חובות הלבבות" (בהקדמה ובשעה החמישי) והרמב"ם (שו"ת "פאר הדור" סי' נ"ג) בביאור גמרתנו, שהתבוננות בהם מביאה לידי אהבת ה' ולידי התבוננות האדם מול כל אלה.

אולם, רש"י, רמב"ן (בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ר"פ, ותשובה זו היא לרמב"ן כמציין בתחילתה ובסופה, וכן כתב גם בהשגות הרמב"ן לספר המצוות שורש א' ד"ה והתשובה הרביעית), ר"י אבן שויעב (דרשות ר"י אבן שויעב פרשת אלה דברים ד"ה ובזאת הדעת) ותשב"ץ (שו"ת ח"א סי' ק"ו) מפרשים, כי כוונת גמרתנו לחישוב על פי חכמת האסטרונומיה, הבנויה גם על חכמת האסטרונומיה. חכמת האסטרונומיה על עוסקת בידיעת העתיד על פי גרמי השמים, ובעבר כבר התייחסו למחלוקת הראשונים על אודותיה ב"מאורות הדף היומי" סנהדרין סה/ב.

כדוגמה לחכמה זו נציין את דברי שמואל (עירובין נא/ו): "אין לך תקופת ניסן שנופלת בצדק שאינה משברת את האילנות, ואין לך תקופת טבת שנופלת בצדק שאינה מייבשת את הזרעים..."

שומה עלינו לברר את החשיבות שיש לייחס לעיסוק בחכמות אלו, ביחס לחובת העיסוק בלימוד התורה הקדושה, עליה נצטוונו "והגית בו יומם ולילה". הכל מסכימים, כי לימוד מהלכי השמש והירח הוא לימוד תורה, שהרי רק כך אפשר לדעת מתי ייראה הירח החדש ואפשר לקדש את החודש ("תוספות יום טוב" אבות פ"ג). לא זו בלבד, אלא גם כל הנוגע לקידוש החודש על פי הראיה; דרכי החישוב מתי יראה באמת הירח החדש, המפורטים על ידי הרמב"ם בארוכה בהלכות קידוש החודש, מצוות תלמוד תורה יש בהם (ראה שו"ת הרד"ך סי' י"ג ושו"ת "חתם סופר" קובץ תשובות סי' כ"ו). אנו דנים, איפוא, על לימוד חלקי חכמת האסטרונומיה שאינם נוגעים לקידוש החודש ולעיבור השנה, ועל לימוד אסטרונומיה.

על מדוכה זו ישב האדמו"ר מגור זצ"ל בעל "שפת אמת", אשר כתב בתחילה, כי סוגייתנו אינה עוסקת אלא בזמנים בהם אין אפשרות ללמוד, או-אז יש לעסוק בעניינים אלו. סמך לדבריו הביא חתנו הגרי"מ בידרמן זצ"ל מן המדרש (דברים רבה פרשה ח' פסקא ו'), בו נאמר: "אין התורה מצויה באיסטרולוגין שאומנותן בשמים. אמרו לשמואל הרי אתה איסטרולוגין וגדול בתורה, אמר להן לא הייתי מביט באיסטרולוגים אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה, אימתי כשהייתי נכנס לבית המים".

לבסוף כותב "שפת אמת", "אולי יש לומר", כי מאחר שמצווה היא, יש לעסוק בה כפי שיש לעסוק במצוות נוספות, כדרך שעל אדם לקיים את "והגית בו יומם ולילה" תוך כדי קיום יתר המצוות.

על הסתירה העולה לכאורה, בין דברי המדרש לבין סוגייתנו, כבר עומד מהר"ל מפראג זצ"ל ("נתיבות עולם" נתיב התורה פרק י"ד), המבאר כי יש להבדיל בין חכמת "חווה בכוכבים", אסטרונומיה, לבין חכמת מהלך הכוכבים והמזלות, אסטרונומיה, אשר ממנה עומדים על גדלות הבורא. הוא מסיים את דבריו, כי "כל דבר שהוא לעמוד על מהות העולם, חייב אדם ללמוד... ולהכיר על ידי זה את בוראו, אלא שאין ללמוד גם דבר זה מרב שאינו הגון" [עיי"ש עוד בדבריו].

ביחס לדעת הראשונים, בראשם רש"י, המבארים כי דברי גמרתנו נסובים על אודות חכמת האסטרונומיה, שהיא חכמת העתיד, יש להביא את שכתב הרמב"ן (ספר המצוות שם) שאין כאן מצווה, "אלא ליודעים בה הוא מצוה על דרך הזירוז שיסתכלו בה ויודיעו העתידות לשאר האומות". נמצא, שאין כל סתירה בין דברי המדרש לדברי גמרתנו, שכן, כוונת הגמרא לזרז את היודעים חכמה זו, כדי שירבה כבוד שמים על ידם. אכן, כבר העירו רבים וטובים, ש"מצווה" זו לא הוזכרה ברמב"ם ובשולחן ערוך.

סוף דבר נציין את דברי בעל שבות יעקב (שו"ת ח"ג סי' כ') המתנגד ללימוד חכמות אלו בימינו, מפני שאינם מיוסדים על פי המסורת, אלא מחכמי אומות העולם ואין לעסוק בהם אלא בכל הנוגע לחישוב הלוח בלבד.

איבעי להו גראינין או גרעינין? אמר רבא בר עולא ונגרע מערך. איבעיא להו אוממות או עוממות? אמר רב יצחק בר אבדימי אָזִים לא עָמְמָהוּ בגן אלוקים. איבעיא להו מאמצין תנן או מעמצין? א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וְעָצֵם עֵינָיו מראות ברע".

"כל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד, מתחלפות זו בזו" (רש"י ויקרא יט/טז). בגלל דמיון א' וע' הזהירו חז"ל סופרי סת"ם: "שלא יכתוב אלפין עייניו, עייניו אלפין" (להלן ק"ג/ב). דמיון עיצורים אלו הוא הבסיס לדרשות חז"ל המבוססות על חילופי א' וע', וכפי שהגמרא אומרת (ברכות לב/א): "ויתפלל משה אל ה', אל תקרי אל ה' אלא על ה', שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עייניו ולעייניו אלפין".

בעיצורים אחרים שמוצאיהם ממקום אחד (כגון ג-כ') נשמרה בכל זאת ההבחנה ביניהם. אך ההבחנה בין א' וע' נתערערה ונטשטה בתקופת חז"ל עד כדי כך שאצל חלק מהיהודים נזדהו א' וע' לגמרי בהגיתם (כנראה בהשפעת הדיבור ביוונית), ולכן הזהירו חז"ל, שאנשי בית שאן, בית חיפה וטבעון - לא ישאו את כפיהם ולא ירדו לפני התיבה "מפני שקורין לאלפין עייניו ולעייניו אלפין" (מגילה כד/ב; וע"ש ברש"י).

כפי רוב היהודים בתקופת חז"ל נשמרה עדיין ההבחנה בין א' וע', אך הדמיון הרב ביניהם גרם לפעמים לספקות, כמו בסוגייתנו המבשרת כיצד יש לגרוס במשנה, ונזקקו להוכיח מפסוקים שיש לשנות: "חלב כדי גמאיה", "חוף מקליפתן וגרעיניהן", וכיו"ב.

התערערות העיצורים הגרוניים השפיעה גם על השפה הארמית. בסוגיה סמוכה (עז/ב) מובא ההסבר למקור המילה "בקתא" (=בית צר וקטן, רש"י), כקיצור שתי המילים: "ב"י עקתא" (=בית צר, רש"י; וע"ע רד"ק עמוס ב/ג). בהתמזגות שתי המילים נעלמה/נאלמה האות הגרונית ע': בי עקתא / בעקתא ! בקתא.

יש להבדיל בין בקתא זו (=בקתה בעברית) למילה שוות צורה "בקתא" במשמעות קָקְעָה, שטח פתוח, שגם ממנה נעלמה ע' אך באופן שונה: בקעתא ! בקתא.

דף עז/ב מ"ט עיזי מסגן ברישא

רמזים לעניינים גבוהים

בגמרא נאמר, שרב זירא שאל את רב יהודה מה טעם העיזים הולכים בראש ואחר כך הכבשים, וענהו שכך הוא בבריאת העולם: חושך ואחר כך אור. **המהרש"א** מסביר שכל העניין (כמו כל הסוגיה) משל הוא. היוונים נמשלו לצפיר עיזים וישראל

שיעור חדש

לתושבי בני-ברק

הננו להודיע על פתיחת

שיעור חדש בדף היומי

בבית כנסת "דרכי אי"ש"

רח' האדמו"ר מגור 16

בשעה 08:00 בבוקר

מפי מגיד השיעור

הרב אשר הופמן

שליט"א

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

משנה, כלאים, פרק א'

עציץ שאינו נקוב באיסור הרכבה

הפרק הראשון של מסכת כלאים עוסק גם בהרכבת אילנות ממינים שונים, כגון הרכבת ענף של תפוח לתוך גזע אתרוג, האסורה מן התורה (רמב"ם, הלכות כלאים, פרק א', הלכה ה').

שאלה מעניינת התעוררה בעניין זה: האם גם הרכבה הנעשית בעציץ שאינו נקוב אסורה מן התורה. ידוע כי יש להבחין בין עציץ נקוב לבין עציץ שאינו נקוב; גידולים הגדלים בעציץ שיש נקב בתחתיתו, נחשבים כגדלים בקרקע שתחת העציץ, ואילו גידולים הגדלים במצע מנותק לחלוטין אינם יונקים מן הקרקע כלל ודינם שונה: זריעת כלאים, למשל, אסורה מן התורה רק בעציץ נקוב, ועוד.

יש, איפוא, לברר, האם התורה אוסרת הרכבה גם בעציץ שאינו נקוב, או שמא אין הדבר אסור אלא מתקנת חז"ל, כשם שאיסורי כלאים אינם אסורים בעציץ שאינו נקוב רק מתקנת חז"ל.

ראוי להקדים כי ספק זה מתייחס לעציץ מתכת או אבן בלבד ולא לעציץ חרס, כי דינו כנקוב גם אם אינו נקוב (עיין רמב"ם, הלכות מעשר שני, פרק י', הלכה ח'; דרך אמונה ס"ק ס"ד; מעדני ארץ המובא להלן, דן באופן נוסף, עיי"ש).

הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל (מעדני ארץ כלאים עמוד ע"ז) דן בשאלה זו, וקובע כי יש להבדיל בין איסור הרכבה לבין איסור כלאים. בעוד שאיסור כלאים הוא מצוה התלויה בארץ, איסור הרכבה אינו תלוי בארץ כלל, והוא אסור בכל מקום על פני כדור הארץ (רמב"ם, שם; שולחן ערוך, יו"ד, סימן רצ"ה, סעיף א').

יש להתבונן, איפוא, מדוע גידולי עציץ שאינו נקוב אינם נכללים באיסור כלאים מן התורה, אינם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות מן התורה, ועוד - מפני שהם אינם מתייחסים לאדמה שתחתיהם ואינם אלא כגידולי חוץ לארץ, כביכול שטח של חוץ לארץ בתוך ארץ ישראל... לפי שהגידולים שבו אינם נחשבים כגדלים בארץ ישראל הם פטורים מתרומות ומעשרות, מאיסורי כלאים ומיתר המצוות התלויות בארץ. לפיכך מפתורו של העציץ הנקוב ממצוות אלו אין להסיק כי גם איסור הרכבה אינו נוהג בו, שהרי איסור הרכבה נוהג בכל מקום, וכמה נגרע העציץ הנקוב מאדמת חוץ לארץ, שגם בה נוהג איסור הרכבה.

ברם, אין שיקול זה מכריע שהרכבה בעציץ שאינו נקוב אסורה, מפני שבדרשת הפסוקים שממנה למדו חז"ל שאיסור הרכבה נוהג גם בחוץ לארץ, כלולה המלה "ארץ", ויתכן שעציץ שאינו נקוב אינו בכלל הגדרה זו. למעשה הגרש"ז מניח הכרעה זו בצריך עיון.

יצוין כי יש אומרים ששוונותו של עציץ נקוב איננה נעוצה בהעדר הקשר בין גידוליו לבין הקרקע, אלא מפני שגידוליו נחשבים לגדילה שלא בדרך כל הארץ, אופן בלתי רגיל, ולפיכך אין חלים עליו דיני התורה המתייחסים לגידול רגיל. לפי טעם זה, אף הרכבה אינה אסורה בעציץ שאינו נקוב (הערה במעדני ארץ שם, על פי שו"ת הרא"ש ב/ד).

לכבשים. מדוע שלטו קודם היוונים ורק אחר כך ישראל? מפני שכך סדר העולם, שהחושך - "וחשך על פני תהום זו מלכות יוון" (חז"ל) - קודם לאור - נרות חנוכה!
כך הוא הסדר: מתחילה חושך אפילה ויאוש ואחר

לעילוי נשמת

מרת **מרים יפה** ע"ה

ב"ר דוד יסנר הי"ד

נלב"ע ה' בטבת תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בניה **דוד ושלמה יפה** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **בריינדל רייזל זקון**

מרת BARBARA ZAKON ע"ה

בת ר' נחמן ז"ל נלב"ע א' בטבת תש"ס **תנצב"ה**

הונצחה ע"י **משפחת ריישר הי"ו**

The Reischer family - ארה"ב

לעילוי נשמת

הר"ר **משה אדלר** ז"ל

ב"ר חיים טוביה ז"ל נלב"ע א' בטבת תשנ"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יעקב דיאמנט** ז"ל

ב"ר יהושע ז"ל נלב"ע ה' טבת תש"ן

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו

הר"ר **יהושע דיאמנט** ומשפ' שיחיו - פ"ת

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

הקדם והנצח את נשמות יקיריך ז"ל

כי נר מצוה ותורה אור

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים: **ניסן - אייר - סיון - תמוז**

בגמרא המיוחדת "מהדורת כתר הש"ס" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020